

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

IIT Kharagpur

**Lecture 14: Third person pronouns and nouns (f) in the plural:
Part 2**

CONCEPTS COVERED

- ❑ Revision of स्त्रीलिङ्ग (strīliṅga – feminine) words ending with आकार (ākāra – letter ‘ā’) in बहुवचनम् (bahuvacanam – plural) forms for the 1st, 2nd and 8th cases and introduction to words ending with ईकार (īkāra – letter ‘ī’) for the same
- ❑ Practice of धातुरूप (dhāturūpa – verb conjugation)
- ❑ Building of vocabulary

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

3rd Person Pronouns and Nouns in the Plural (m 'a' ending & f 'ā' ending)

वचनम् ->
vacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्ति - vibhakti

किम् – kim
(m) / (f)

(ए)तद् – (e)tad
(m) / (f)

जनक - janaka
(m)

अम्बा – ambā
(f)

प्रथमा
prathamā

के
ke

काः
kāḥ

ते / एते
te / ete

ताः / एताः
tāḥ / etāḥ

जनकाः
janakāḥ

अम्बाः
ambāḥ

द्वितीया
dvitīyā

कान्
kān

काः
kāḥ

(ए)तान्
(e)tān

(ए)ताः
(e)tāḥ

जनकान्
janakān

अम्बाः
ambāḥ

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

-

-

हे जनकाः
he janakāḥ

हे अम्बाः
he ambāḥ

अभ्यासः (abhyāsaḥ) - Practice

का kā किं kim करोति karoti ? काः kāḥ किं kim कुर्वन्ति kurvanti ?

लेखिका lekhi^{kā} (writer) / लेखिकाः lekhi^{kāḥ}

संस्थापिका saṁsthāpikā (founder)

पूजिका pūjikā (worshipper)

सा / एषा अन्वेषिका anveṣikā (researcher)

sā / eṣā

कलाकारि kalākārī (artist) / कार्यः kā^{ryaḥ}

ताः / एताः योगिनी yoginī (a realised one)

tāḥ / etaḥ नटी naṭī (actress)

जननी jananī (mother / birth-giver)

अभिनेत्री abhinetrī (actress)

नर्तकी nartakī (dancer)

देवी devī (goddess)

लिखति ... likhati .../ न्ति nti

संस्थापयति ... saṁsthāpayati ...

पूजयति ... pūjayati ...

अन्वेषयति ... anveṣayati ...

कलां (art) प्रदर्शयति (shows)... kalām pradarśayati ...

योगे अस्ति ...

नटनं (acting) करोति ... naṭanam karoti ...

जन्म (birth) ददाति ... janma dadāti ...

अभिनयं (acting) करोति ... abhinayam karoti ...

नृत्यति (dances) ... nṛtyati ...

वरान् (boons) ददाति ...

सम्बोधनम् sambodhanam – Vocative Case

लेखिके lekhi^{ke} (writer) / लेखिकाः lekhi^{kāḥ}

संस्थापिका samsthāpikā (founder)

पूजिका pūjikā (worshipper)

अन्वेषिका anveṣikā (researcher)

बहु कालानन्तरं दर्शनम् अभवत्।

bahu kālānantaram darśanam abhavat।

अपि सर्वं कुशलम्?

api sarvaṁ kuśalam?

नर्तकि nartaki / क्यः kyah

अभिनेत्री abhinetrī (actress)

चित्रकारी citrakārī (artist)

धारिणी dhāriṇī (bearer)

युवती yuvatī (young woman)

अत्र शीघ्रम् आगच्छतु / आगच्छन्तु।

atra śīghram āgacchatu / āgacchantu।

सावधानं (carefully) शृणोतु / शृण्वन्तु।

sāvadhānaṁ śṛṇotu / śṛṇvantu।

कां kām -> काः kāḥ मिलति milati?

सः / सा / तत् / भवान् (वती)	लेखिकाम् lekhikām / काः kāḥ	मिलति / मिलन्ति
saḥ / sā / tat / bhavān (vatī)	पाचिका pācikā (cook)	milati / milanti
ते / ताः / तानि / भवन्तः (वत्यः)	नायिका nāyikā	
te / tāḥ / tāni / bhavantaḥ (vatyaḥ)		
(ए)ताम्	नर्तकीम् nartakīm / कीः kīḥ	मिलसि / मिलथः / मिलथ
(e)tām	अभिनेत्री abhinetrī	milasi / milathah / milatha
(ए)ताः	चित्रकारी citrakārī	
(e)tāḥ	पत्रकारी citrakārī	
अहम् / आवाम् / वयम्	भवती bhavatī (you formal)	
aham/ āvām / vayam	गुणवती guṇavatī (virtuous)	मिलामि / मिलावः / मिलामः
	बुद्धिमती buddhimatī (intelligent)	milāmi / milāvaḥ / milāmaḥ
	सुन्दरी sundarī (beauty)	

कुत्र गच्छति ? kutra gacchati?

सः / सा / तत् / भवान् (वती)	भोजनशालाम् bhojanaśālām / लाः lāḥ	गच्छति
saḥ / sā / tat / bhavān (vatī)	पाकशाला pākaśālā (kitchen)	gacchati
ते / ताः / तानि / भवन्तः (वत्यः)	गोशाला gośālā (dairy / cowshed)	गच्छन्ति
te / tāḥ / tāni / bhavantah (vatyah)		gacchanti
त्वम् / युवाम् / यूयम्	नदीम् nadīm (river) / नदीः nadīḥ	गच्छसि / गच्छथः / गच्छथ
tvam / yuvām / yūyam	नगरी nagarī (town)	gacchasi / gacchathah / gacchatha
	सहोदरीं प्रति sahodarīm prati	
अहम् / आवाम् / वयम्	पौत्री pautrī (granddaughter)	गच्छामि / गच्छावः / गच्छामः
aham/ āvām / vayam	पत्नी patnī (wife)	gacchāmi / gacchāvah / gacchāmah

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

3rd Person Pronouns and Nouns in the Plural (f 'ā' & 'ī' endings)

वचनम् ->
vacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्ति - vibhakti

किम् – kim
(f)

(ए)तद् – (e)tad
(f)

अम्बा – ambā
(f)

सहोदरी - sahodarī
(f)

प्रथमा
prathamā

काः
kāḥ

ताः / एताः
tāḥ / etāḥ

अम्बाः
ambāḥ

सहोदर्यः
sahodaryāḥ

द्वितीया
dvitīyā

काः
kāḥ

(ए)ताः
(e)tāḥ

अम्बाः
ambāḥ

सहोदरीः
sahodarīḥ

तृतीया
tritīyā

चतुर्थी
caturthī

पञ्चमी
pañcamī

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

हे अम्बाः
he ambāḥ

हे सहोदर्यः
he sahodaryāḥ

सम्भाषणम् (sambhāṣaṇam) - Conversation

आर्या-हरिः ॐ। पीयूष! कुत्र गच्छन्ति?

āryā - hariḥ om| pīyūṣa ! kutra gacchanti ?

शिष्यः - नमस्ते आर्ये ^{आर्याः} ~~आर्ये~~ ! इदानीम् अतिथिशालां / ^{लाः} ~~लां~~ गत्वा नदीं / ^{दीः} ~~दीं~~ गच्छामः।
śiṣyaḥ - namaste ārye ^{āryaḥ} ! idānīm atithiśālāṁ / ^{lāḥ} ~~lā~~ gatvā ^{dīḥ} ~~dī~~ gacchāmaḥ।

आ - भवान् काम् / ^{काः} ~~काम्~~ अतिथिशालां / ^{लाः} ~~लां~~ नदीं / ^{दीः} ~~दीं~~ च गच्छति ?
ā - bhavān ^{kāḥ} ~~kām~~ atithiśālāṁ / ^{lāḥ} ~~lā~~ nadīm / ^{dīḥ} ~~dī~~ ca gacchati ?

शि - अहं ताम् / ^{ताः} ~~ताम्~~ अतिथिशालां / ^{लाः} ~~लां~~ नदीं / ^{दीः} ~~दीं~~ च गच्छामि।
śi - ahaṁ ^{tāḥ} ~~tām~~ atithiśālāṁ / ^{lāḥ} ~~lā~~ nadīm / ^{dīḥ} ~~dī~~ ca gacchāmi।

आ - तत्र का / ^{काः} ~~का~~ अस्ति? ~ सन्ति

ā - tatra ^{kāḥ} ~~kā~~ asti?

शि - तत्र मम/... अम्बा/... अस्ति सहोदरी/... च अस्ति। ते... मम/.. कृते अपेक्षां कुरुतः... यतः अद्य कोल्कातां गच्छामः।
śi - tatra ^{mamaḥ} ~~mama~~/... ^{ambāḥ} ~~ambā~~/... asti sahodarī/.. ca asti| ^{teḥ} ~~te~~/... ^{mamaḥ} ~~mama~~/.. ^{kṛte} ~~kṛte~~ apekṣāṁ ^{kurutaḥ} ~~kuruta~~.. yataḥ adya kolkātāṁ gacchāmaḥ।

सुभाषितम् (subhāṣitam)

परोपकाराय फलन्ति वृक्षाः परोपकाराय वहन्ति नद्यः ।
paropakārāya phalanti vṛkṣāḥ paropakārāya vahanti nadyaḥ ।

परोपकाराय दुहन्ति गावः परोपकारार्थमिदं शरीरम् ॥
paropakārāya duhanti gāvaḥ paropakārārthamidaṁ śarīram ॥

Trees bear fruit for others' sake. Rivers flow for others to use.

Cows give milk for all. This body of ours too is meant to serve others.

Gītā: The Quintessence of the Upanishads

The Geeta is a total and exhaustive summary of the philosophy of the Upanishads and though it reads as simple and elementary, in its import and deeper significances, the Divine Song exhausts the entire knowledge.

Swami Chinmayananda Saraswati
Spiritual Leader and Teacher
(8th May 1916 – 3rd August 1993)

Conclusion

References

- ❑ Narendra. (1997). *Functional Sanskrit: its communicative aspect*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram.
- ❑ Narendra. (2003). *Speak Sanskrit: the easy way*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram.

मङ्गलमस्तु
maṅgalamastu

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

*Thank
you*

